

Alessandro Roncaglia: **The Wealth of Ideas: A History of Economic Thought**

Cambridge University Press,

Cambridge 2005, str. 582, \$39.99

(ISBN-13 978-0-521-84337-9)

Treba je priznati, da je italijanski ekonomist Alessandro Roncaglia dal svoji knjigi o zgodovini ekonomske misli posrečen naslov. Prvič zato, ker je »bogastvo idej« zelo primerna oznaka za večstoletno dogajanje na področju razvoja ekonomske misli, drugič pa zato, ker izraz pri vsakem ekonomistu takoj vzbudi asociacijo na *The Wealth of Nations*, temeljno delo ekonomske znanosti, ki ga je v drugi polovici osemnajstega stoletja napisal Adam Smith.

Roncaglia je predvsem odličen poznavalec klasične in predklasične ekonomske teorije. Že pred tridesetimi leti je napisal odlično študijo o angleškem predklasičnem ekonomistu Williamu Pettyju, kasneje pa se je veliko ukvarjal s teorijo italijanskega ekonomista Piera Sraffa, ki je rekonstruiral Ricardovo teorijo razdelitve. Ta avtorjeva področja zanimanja so očitno vplivala tudi na zasnovo pričujočega dela. Kar dobro polovico knjige namreč zavzema predklasična in klasična ekonomska teorija, nadaljnjo četrtino pa prikaz marginalistične teorije do Marshalla. Če k temu prištejemo še poglavje, ki obravnava Keynesa, dobimo standarden nabor tem, ki so jih že pred tridesetimi leti obravnavali učbeniki zgodovine ekonomske misli. Samo dve poglavji (od skupno osemnajstih) predstavljata razvoj ekonomske teorije po drugi svetovni vojni, pa še od teh dveh je eno posvečeno izključno Sraffi. Če pogledamo nekatera sorodna dela, ki so nastala v zadnjih letih (na primer Screpanti in Zamagni ali na primer Söllner), vidimo, da v njih vsaj polovica poglavij obravnava razvoj ekonomske teorije v zadnjih šestdesetih letih. V primerjavi s temi deli deluje struktura Roncaglieve knjige nekoliko zastarelo. Toda v pogledu vsebine je delo sveže in prinaša tudi veliko novih podatkov.

V uvodnem poglavju Roncaglia v primerjavi z večino drugih avtorjev, ki obravnavajo zgodovino ekonomske teorije, razmeroma podrobno predstavi metodološke dileme, povezane z raziskovanjem razvoja ekonomske misli. Na podlagi že dokaj ustaljene delitve, po kateri je na eni strani pristop, ki se osredotoča na prikaz postopnega povečevanja notranje konsistentnosti ekonomske teorije, na drugi strani pa pristop, ki v ospredje postavlja razumevanje odvisnosti ekonomske teorije od širših družbenoekonomskih okoliščin, poskuša Roncaglia definirati še kompromisni pristop, ki temelji na dvosmerni povezanosti med zgodovinskim razvojem in teoretičnimi raziskavami. Meni namreč, da materialni svet sicer vpliva na delo ekonomskih teoretikov (čeprav ga v celoti nikoli ne determinira), hkrati pa ekonomskoteoretične debate pogosto odločilno vplivajo na ekonomske subjekte in ekonomsko politiko.

Poglavje o »prazgodovini« politične ekonomije, kot Roncaglia imenuje predklasično ekonomsko misel, zajema poleg antične in sholastične ekonomske misli tudi merkantilistično doktrino, pri čemer je v ločenem razdelku predstavljen italijanski merkantilizem. Neposrednim predhodnikom klasične politične ekonomije sta posvečeni dve poglavji. Od tega eno izključno Pettyju, v drugem pa so zajeti ekonomski pogledi Lockeja, Mandevilla, Cantillona in francoskih fiziokratov ter italijanskih (Galiani, Vico) in škotskih (Hutchison, Hume) razsvetljencev. Sledi poglavje o Smithu, kjer avtor na prvo mesto postavi Smithovo teorijo rasti in jo ilustrira z inovativno shemo, v katero poleg količine dela in njegove produktivnosti pravilno vključi tudi različne vidike širšega institucionalnega okolja, na katere se pri interpretaciji Smithove teorije rasti pogosto pozablja. Obdobje med Smithom in Ricardom je v knjigi domiselno zapolnjeno s poglavjem o ekonomski znanosti v času francoske revolucije. V njem so predstavljene Malthusove populacijske ideje, Sayev zakon trga in Benthamova filozofija utilitarizma, pa tudi pogledi prvih teoretikov nezadostne potrošnje kot daljnih predhodnikov keynesianizma.

Za poglavje o Ricardu bi pričakovali, da bo obsežnejše od ostalih, a ni. Avtor obravnava predvsem Ricardova prizadevanja za argumentacijo delovne teorije vrednosti, ki pa, kot je znano, niso bila v celoti uspešna. Tudi Ricardova teorija diferencialne rente in njegov žitni model razdelitve, ki jima drugi avtorji ponavadi namenjajo veliko pozornosti, sta le kratko orisana, kolikor je pač potrebno za izpeljavo teorije vrednosti. Znatno obsežnejše pa je zato poglavje o postricardovskem dogajanju v ekonomski teoriji. Gre za izvrsten prerez teoretičnih debat med Ricardovimi angleškimi nasledniki. Zanimivo je, da se kljub nespornemu ugledu, ki ga je užival Ricardo, v angleškem akademskem okolju po njem ni vzpostavila *pax ricardiana*, pač pa so njegovi nasledniki postopno spremenili nekatere ključne elemente njegove analitične strukture. Še zlasti to velja za teorijo vrednosti, kjer se je z uvajanjem koncepta koristnosti in redkosti (Bailey, Senior) angleška klasika bližala kasnejši marginalistični teoriji. Temu procesu se ni mogel izogniti niti John Stuart Mill, zadnji veliki angleški klasik, ki si je sicer prizadeval ohraniti Ricardovo »produkcijsko« paradigmo, hkrati pa je že uvajal tudi paradigmo ponudbe in povpraševanja, s čimer je odprl pot sintezi, ki jo je v teoriji pozneje izvedel Marshall. V to obdobje sodijo tudi ricardianski socialisti, ki so pravzaprav edini dosledno vztrajali na Ricardovi delovni teoriji vrednosti in jo z različnimi bolj ali manj utopičnimi zamislimi poskušali udejaniti tudi v praksi. Prvo polovico knjige zaokroži poglavje o Marxu, ki je na podlagi razredne družbene strukture in koncepta delovne vrednosti radikaliziral klasično teorijo ter iz nje izpeljal teorijo eksploatacije. Predstavljene so Marxove analitične kategorije ter zakoniti procesi kapitalizma, kot so koncentracija in centralizacija kapitala in tendenca padanja profitne stopnje. Avtor razmeroma veliko prostora namenja polemikam o Marxovi teoretični transformaciji vrednosti v cene, v katere je kasneje posredno s svojo analizo posegel tudi Sraffa. Zadnji razdelek prinaša kratek pregled nadaljnjega razvoja marksističnih idej, tako s strani ortodoksnih marksistov kot revizionistov.

Z desetim poglavjem, ki obravnava t. i. marginalistično revolucijo v sedemdesetih letih devetnajstega stoletja, se Roncaglieva zgodovina ekonomske teorije prevesi v svoj drugi del. Vpeljava marginalističnega analitičnega inštrumentarija (torej konceptov, kot so mejna koristnost, mejna

produktivnost itd.) je radikalno spremenila tudi značaj ekonomske teorije. Roncaglia ključne razlike med klasično in marginalistično ekonomsko teorijo (slednja je sčasoma dobila oznako »neoklasična« in je v temeljni zasnovi še danes v veljavi) povzame v petih točkah. (1) Klasična teorija je bila usmerjena v analizo akumulacije resursov, medtem ko se je marginalistična teorija osredotočila na optimalno izrabo omejenih resursov. (2) Klasični koncept vrednosti, ki je izhajal iz »težavnosti« proizvodnje, je bil v marginalističnem pristopu zamenjan s subjektivističnim konceptom koristnosti. (3) V marginalistični teoriji je osrednjo vlogo dobil koncept ravnotežja, ki ga klasična teorija eksplicitno ni uporabljala. (4) Cene, ki so bile v klasični teoriji pokazatelj »težavnosti« proizvodnje, so v okviru marginalističnega pristopa postale indikator redkosti glede na potrošniške preference. (5) Teorija razdelitve, ki je imela v klasični ekonomiji osrednjo vlogo, in sicer v kontekstu družbenih razredov ter njihove moči, je v marginalističnem pristopu postala le posebni primer cenovne teorije, aplicirane na produkcijske faktorje. Avtor nato zelo na kratko predstavi nekatere predhodnike marginalizma, čeprav bi si vsaj Cournot, Gossen in Thünen zaslužili podrobnejšo obravnavo. Bistveno bolj obširno pa je predstavljen Jevons, utemeljitelj marginalizma v Angliji. Pogrešamo le kakšen grafični prikaz, saj je bil Jevons eden od pionirjev grafičnega predočevanja različnih funkcij (zlasti koristnosti).

V naslednjih dveh poglavjih Roncaglia predstavi še avstrijsko in švicarsko (lausansko) šolo marginalizma. Prvo sta zaznamovala predvsem Menger s teorijo vrednosti in Böhm-Bawerk s teorijo kapitala in obresti, drugo pa Walras in Pareto s teorijo splošnega ravnotežja. Menger kot predstavnik marginalistične, na deduktivni logiki grajene abstraktne teorije, je prišel v metodološki spor z nemško zgodovinsko šolo, ki je ekonomijo utemeljila na historicizmu in empirizmu. Ob bok avstrijski šoli avtor postavi tudi švedsko šolo, katere utemeljitelj Wicksell je sprva deloval pod vplivom Böhm-Bawerka. Zanimivo je, da je v to poglavje vključen tudi Hayek, ki je sicer izšel iz avstrijske tradicije, vendar se je kasneje oddaljil od marginalistične analize ter s poudarjanjem metodološkega individualizma in dinamične funkcije podjetništva v razmerah negotovosti utemeljil t. i. neoavstrijsko šolo, ki se je razširila zlasti v ZDA. V okviru švicarske šole je dobro opisana geneza Walrasove teorije splošnega ravnotežja, pri čemer Roncaglia nakaže tudi nekaj potencialnih predhodnikov te teorije, med drugim francoskega fiziokrata Turgota. Izvemo, da je na Walrasove ekonomske ideje precej vplival njegov oče, prav tako pa tudi francoski fizik L. Poinsot. Poleg Pareta, kot neposrednega nadaljevalca Walrasovega dela, avtor v tem poglavju predstavi tudi Američana I. Fisherja, sicer znanega zlasti po enačbi kvantitetne teorije denarja in po teoriji obresti, ter kasnejše nobelovce Hicksa, Arrowa in Debreua, ki so v obdobju po drugi svetovni vojni model splošnega ravnotežja matematično izpopolnili.

Sledijo štiri obsežna poglavja, od katerih vsako obravnava enega izmed štirih velikih ekonomistov, ki so obeležili dvajseto stoletje. Najprej je tu Alfred Marshall, ki je subjektivistično teorijo vrednosti (koncept koristnosti in povpraševanja) in marginalistično analizo povezal s klasično tradicijo (koncept stroškov in ponudbe) ter s tem ustvaril temelje za paradigmo sodobne (neoklasične) ekonomske teorije. Avtorjeva odločitev, da v poglavje o Marshallu poleg Pigouja kot njegovega naslednika vključi tudi italijanski in ameriški marginalizem (Pantaleoni, J. B. Clark), povzraha pa še ameriškega institucionalista Veblena in teoretike nepopolne konkurence (J. Robinson), ni najboljša, saj prispeva k nepreglednosti. Podobno velja za naslednje poglavje, ki sicer obravnava Keynesa, vendar so ob koncu dodani še Kalecki ter drugi cambridgeski keynesianci iz povojnega obdobja (Kaldor, Pasinetti), čeprav bi si slednji nedvomno zaslužili podrobnejšo predstavitev. Preostala dva ekonomista v tem sklopu sta Schumpeter kot kritik statičnosti marginalistične teorije ter Sraffa, ki je z rekonstrukcijo Ricardove »produkcijske« paradigme v šestdesetih letih povzročil precej nelagodja med že uveljavljeno neoklasično akademsko srenjo.

Zadnjih šestdeset let zgodovine avtor širokopotezno zajame v poglavju z naslovom »The age of fragmentation«. V ekonomski teoriji je v tem obdobju prišlo do procesa »doritve« na vrsto smeri (neoklasična sinteza, monetarizem, postkeynesinizem, institucionalizem ...), hkrati pa avtor opozarja na metodološke dileme (vloga interdisciplinarnosti), nove analitične tehnike (teorija iger) ter nove koncepte (omejena racionalnost, vzdržna rast), ki vplivajo na ekonomskoteoretična iskanja. Kratko je orisan razvoj sodobne teorije rasti in napredek ekonometrije. Zanimivo je, da Roncaglia ne izpostavlja delitve na ortodoksne in heterodoksne teorije, izrecno pa se zavzema za vzpostavitev novega pristopa k ekonomiji, ki bi združeval vse pozitivne značilnosti posameznih obstoječih smeri, hkrati pa seveda upošteval tudi načelo »konceptualne kompatibilnosti«.